

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1992 m. spalio mėn. 24 d. / October 24, 1992

Nr. 209(38)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Prisibijant įvardžio „aš“

„Būk savimi, bet niekada ne užgožk pasaulio savuoju „aš““, taip mane mokė išmintingas bičiulis. „Kai dėstai visuotinės reikšmės mintis, kilusias, bendraujančias su žmonijos kultūra, griebkis įvardžio „mes“. Taigi ne tu taip manai, bet „mes“ taip manome. Šitai pagerbsi ne tik savo, bet ir kitų triušą.“

Oho, tai bent patarimas! Juk nekuklu be saiko mėgautis įvardžiu „aš“. Pagalvos, kad esi nepataisomas savimyla. Deja, kažkodėl nesilaikau bičiulio nuostatos. Negi dabar slėpsiuos už to kolektyvinio „mes“, negi bylosiu visos žmonijos vardu. Esu, buvau ir būsiu „aš“. Vienintelis toks visame pasaulyje.

Būna atveju, kai rašantieji stiliaus sumetimais save paverčia antruoju asmeniu „tu“, o kartais griebiasi ir atokesnio „jis“, nori būti šamojingi – apvelka „ji“ kelių žodžių drapanomis.

Pavyzdžiui, imkime Sigitą Parulskį, recenzuojantį Dalios Jazukevičienės rinkinį *Traukinys Nr. 183 (Literatūra ir menas, 1992 m. rugpjūtio 29 d.)*. Kritikas šaipdamasis dangstosi frazėmis: „taip mano šio rašinio autorius“, „šio rašinio autorius puikiai suprantą“, „kaip siūlo šios recenzijos autorius“, „šio rašinio autorius, matyt, labai gudrus skaitytojas“, „kaip pasakytų šiu eilučių autorius“, „šio straipsnelio autoriaus nuomone“, „taip mano šio opuso autorius“, „taigi ne „aš“, bet tas perdėm įkyrus autorius šiame pamflete ir mano, ir puikiai suprantą, ir siūlo, ir yra labai gudrus.“

Tikiu, kad toks jis yra: labai gudrus, apsišaukęs literatūros mokslo šarvais. Tarp kitko, Sigitą Parulskį neblogas nekonvencinio braižo poetas, linkęs į šurkštą gyvenimo parodiją. Vis dėlto jo humoras, nukreiptas į išpažinties žanro jautrią poetę Daliją Jazukevičienę, man nė kiek neimponuoja, nepajukdo, neįtikina. Priešingai, benarpliojant rašinio tekstą, darosi tiesiog nesmagu: kaip galima tyčiotis iš savizudybės problemos, iš eilėraštyje pavaizduoto įvykio, kai poetė, vonios kambaryje skaldama „juokingai aštrų peiliuką“, galvojo apie „kelį bekūnių angelų link“. Jau vien iš rašinio antrašės „Skutimosi peiliukai: atšipe, surūdiję“ pasirinkimo spren-

džiū, kaip magėjo gudriam Parulskiui savo švitriniu cinizmu paliesti pačią skaudžiausią vietą.

Poetė eiluoja: *Kad ir kaip nenorėdama gyventi/ nesiryžtu apglėbti mirties/ gal bijau, kad tai bus tik dar viena/ apgaulė*. Visa tai šmaikštaujantis kritikas Sigitą Parulskis pagnaibo šitokiais sakiniiais: „Taigi, kas manė, kad moterims nereikia skustis. Klydo“. [...] „Nors dažniausiai ilgas kalbėjimas apie mirtį (labai abstrakčiais ir nuobodžiais žodžiais) labai primena lyrinio subjekto baimę netekti savo mėsos, jam jos gaila. Bent taip jau mano šio opuso autorius“. Tiesiog norisi rėkte atkirsti: taip gali manyti tik psichologijos dalykuose visiškai nenusituokiantis kelmus.

Rašinio įžangoje kritikas dėsto, jog „dažnai mūsų mintys ir veiksmai atrodo nepaprastai juokingi“. Tačiau aš neįkandau po to eilėraštinio paaiškinimo: „Dar dažniau ir mes patys tai suvokiame, tik negalim suprasti, kur, kokia yra juoko priežastis. Ir mums telieka su besijuokiančiais juoktis iš savęs pačių. Nes jeigu juoksimės pirma, mus gali apšaukti bailiais ir apsidraudėliais, jeigu stengsimės pasijuokti vėliau, būsimė suprasti kaip kerštingi, irzlūs, cinizmo kupini individai.“

Taip – jis yra kupinas cinizmo. Parulskiškasis šamojo supratimas paprasčiausiai neišlaiko egzaminų. Kas grubu, žiauru, ne vietoje, neskoninga, nėra juokinga. Ir dėl jo kai kurių priekaištų Dalios Jazukevičienės poetikai irgi norėčiau pasiginčyti. Susidaro įspūdis, kad jis pageidauja, jog poetė eiliuotų taip, kaip eiluoja pats Parulskis, kad idealistinė „tėvynės, Dievo, mirties, meilės“ tematika būtų prisodrinta Ričardo Gavelio prozoje įamžintomis švankybėmis. Žinia, yra poetų, kurie apie tai gabiai parašo, kad ir Gintaras Patackas. Tačiau Jazukevičienė, Cieškaitė, Baliukonytė, Marčėnas ar kiti yra visai kitokio žvilgio poetai. Ir ašiu Praamžiui, kad savitai kitokio, nes literatūrai yra būtinas įvairumas. Dangus, žemė ir pragaras.

Galop patartčiau linksmų plaučių kritikai, iš kitų besišaipant ar porinant savo nuomone, nebijoti įvardžio „aš“.

Ne jis, ne tu, ne mes, o aš rašau šias pastabas.

Pranas Visvydas

Metafiziškasis Krėvė

ALBERTAS ZALATORIUS

Iš paskaitos, skaitytos Lituanistikos instituto suvažiavime 1992 m. spalio mėn. 10 d. University of Maryland, College Park, Maryland.

Kas tik prisiliečia prie Krėvės kūrybos, kiekvienam ta kūryba pirmiausia pasirodo įvairi. Išpūdis nėra atsitiktinis, greičiau natūralus. Novelė, apysaka, romanas, tragedija, misterija, padavimas, eilėraštis – tai toli gražu dar ne visos Krėvės žanrai. Poetiškasis, retorinis padavimų stilius, bet santūrus, lakoniškas kalbėjimas *Šiaudinėj pastogėj*; filosofinių traktatų primenantis „Pratjeka-buddha“, bet politinės satyros rėmuose išsitenkanti „Pagunda“; plačiu srautu plūstantys monologai „Šarūnė“, bet aforizmus svaizdantys *Dangaus ir žemės sūnūs*; i kumštį suspausta dramatinė spyruoklė „Skirgailoje“, bet palaidi epizodai *Likimo keliuose* ir *Miglose*. Tai kurgi čia tikrasis Krėvės stilius ir forma? Tas pat ir temų bei koncepcijų plotmėje. Vienur aukštinami senovės lietuvių žygiai, ir, atrodo, nieko nėra svarbiau už tėvynės meilę; kitur žavimasi 19-ojo amžiaus pabaigos seno kaimiečio buitimi, ir susidaro įspūdis, kad kaimas Krėvei mieliausia dvasilos oazė. Vienur svarstoma būstinė Atmano teorija, krikščioniškoji meilės ir atleidimo doktrina, ir, rodos, autoriui rūpi tik didžiosios egzistencinės problemos; kitur nusileidžiama į kasdieniškiausias aktualijas, kurias galėtų puikliausiai įgildinti dienraščio žurnalistas.

[...]

*Literatūros mokslininkas profesorius Albertas Zalatorius, iš Lietuvos atvykęs į JAV, Lituanistikos instituto suvažiavime, vykusiam šiu metų spalio 10 dieną University of Maryland, College Park, Maryland, skaitė paskaitą apie metafizinį mąstymą pradžioje Vinco Krėvės kūryboje. Albertas Zalatorius šiuo metu ruošia monografiją apie Vinco Krėvę. Po Lituanistikos instituto suvažiavimo jis vyko į Philadelphia, iš kur spalio 16 dieną Vinco Krėvės ir jo žmonos Onos Marijos palaikai buvo perkelti į Lietuvą ir spalio 18 dieną perlaidoti rašytojo tėviškėje – Subartonyse. Autoriui maloniai sutikus, šios kelios ištraukos iš jo paskaitos Lituanistikos instituto suvažiavime pagrindinių skyrių spausdinamos šios savaitės *Draugo* kultūriniam priede. Pildnas Alberto Zalatoriaus paskaitos „Metafiziškasis Krėvė“ tekstas bus išspausdintas artimiausiam *Metmenų* žurnalo numerio.

Ką tik skaitytum apie Krėvę, visur rasi mintį, kad jis šakotas, įvairus. Kai kas prideda – prieštaras, nenuoseklus, bet daugiau dėl konjunktūros ar iš piktos valios. Kai pradėjau domėtis Krėve, man iš karto irgi pasirodė, kad būdingiausias jo kūrybos bruožas – šakotumas, todėl rašiau, kad tos kūrybos neįmanoma išsprasti į jokios literatūrinės krypties, mokyklos ar stiliaus rėmus. Ir šiandien manau, kad į tokius rėmus jos tikrai neįsprausi. Gali nesunkiai įrodyti, kad Krėvė romantikas, bet taip pat lengvai – kad jis realistas, neo-romantikas, orientalistas, simbolistas ar net mistikas. Neprieštarauju tiems, kurie teigia, kad jis stipriausias prozoje, mieliau pritariu tiems, kurie ji iš esmės laiko dramaturgu, bet sutinku ir su tais, kuriems labiausiai patinka jo filosofinio pobūdžio beletristika. Įvairumo mitas, matyt, yra pagrindinė priežastis, dėl ko apie Krėvę dažniausiai rašoma, paėmus kokį vieną jo žanrą, temą ar aspektą, visa kita paliekant nušaly. Todėl nesistebėkime, kad mūsų šamoneje susidarė mozaikiškasis Krėvės paveikslas. Vienam toje mozaikoje patinka vieni gabaliukai, kitam kiti. Vieni sako: Krėvė įdomus visur, bet didžiausias jo nuopelnas – padavimai. Kiti teigia: visa Krėvės kūryba reikšminga, bet tikrasis sedėvas – „Skirgaila“. Treti galvoja, kad literatūros istorijoje ilgiausiai išliks novelės apie šiaudinę pastogę, nes ilgiausiai išlieka nepretenzingi, bet prasmingi dalykai. Gal kiek mažiau, bet yra ir tokių (jiems iš dalies ir aš priklausau), kurie mano, kad Krėvės kūrybos centras – *Dangaus ir žemės sūnūs*, o visa kita – periferija.

[...]

Kaip žinome, gana reti atvejai, kad menininkas visą gyvenimą kurtų vieną stambų kūrinį, pakeičiantį patį kūrinių stilių. Krėvė, kaip ir kiti, turėjo būti daugiau ar mažiau integralus, laikytis arba bent ieškoti vieningesnės koncepcijos, nes kitaip veikalas būtų praradęs vientisumą. Vadinasi, kažkokio integralumo pradai Krėvei buvo būdingi, ergo – kažkokia povandeninė srovė tekėjo ir per kitus jo kūrinius, nesvarbu, kokio žanro jis ėmėsi ir kokiui stiliui kalbėjo.

Įtarimas, kad šitokios gilišios srovės Krėvės kūryboje esama, man kilo tada, kai pradėjau po keletą kartų perskaityti tekstus ir gilintis į kūrėjo biografiją. Jutau, kad kažkoks balsas lyg po žemių vulkanas visą laiką dunda, tik labai sunku jį suvokti, nes vienur jis pasigirsta aiškiau, kitur visai pasislepia po tema, personažais, formos elementais, kurie lenda į akis ir peršasi, kad juos pirmiausia pastebėtum. [...]

Justinas Vienožinskis

Vinco Krėvės-Mickevičiaus portretas, 1943 Drobė, aliejus, 80 cm x 68 cm

[...]

Krėvės kūryba sluoksniu po sluoksniu pradeda atsiverti, kai išgirsti gilumoje dundantį jo balsą ir supranti pagrindines jo nuostatas, klausimus, abejones ir rūpesčius. [...]

Tai kokias gi metafizines tiesas Krėvė deda pagrindą, vertindamas ir žmogų, ir tėvynę, ir istoriją, ir Dievą, ir viską, ką jis vaizduoja?

Pirmąją galėtume nusakyti *Dangaus ir žemės sūnų* herojus Jehudą iš Hamalos lūpomis. Jehuda jį pasako po to, kai nusivilia žmonėmis, nepakėlusiais jo propaguojamos teisybės ir lygybės idėjos. Žmonėmis Jehuda nusivilia, bet nenusivilia pačia tiesa, kurią taip suformuluoja:

„Visagalis Dievas leido žmogų, kad jis būtų laisvas“. Laisvė yra aukščiausia vertybė, giliausiai įsismelkusi į Krėvės galvojimą ir jo kūrinių potekstę. Laisvės kaip egzistencinės būtinybės pojūtis Krėvės sielono skverbėsi nuo vaikystės, kai dar jis šamoningai nesugebėjo to suformuluoti. Valdingas ir ambicingas tėvas, savo energija ir saktumu lyg girnų akmeniu prislegęs visų šeimos narių iniciatyvą, dveji metai kunigų seminarijos, į kurią Vincas įstojo be noro, skaudžiai išgyvendamas joje tyraniją, itarinėjimą ir reglamentavimą atmosferą (tai rodo išlikę jo jaunystės užrašai), paskui dar žemių vulkanas visą laiką dunda, tik labai sunku jį suvokti, nes vienur jis pasigirsta aiškiau, kitur visai pasislepia po tema, personažais, formos elementais, kurie lenda į akis ir peršasi, kad juos pirmiausia pastebėtum. [...]

pamokomis, pagaliau užblokuota stipendija ruošti profesūrai, apie kurią buvo tiek svajota – tai tik dalis barjerų, kuriuos Krėvė turėjo įveikti jaunystėje ir kuriuos įveikdamas negalėjo nesizavėti laisvės vizija kaip pačia geidžiamiausia egzistencijos forma. Galima priskaičiuoti ir daugiau veiksmų, stiprinusių šios vizijos žavesį: romantinė literatūra, Nietzsche's filosofija, Ibsen'o dramos, Kaukazo papročiai ir gamta, pagaliau nuotaikos, kuriomis 19-ojo amžiaus pabaigoje – 20-ojo pradžioje gyveno Rusijos pavergtos mažos tautos.

Bet šiandien gal nebe taip svarbu išaiškinti visas aplinkybes, suformavusias Krėvės įsitikinimą, kad „laisvas gimes, ir narve moka laisvas mirti“. Svarbiau pamatyti, kaip laisvės samprata iš vidaus nušvietė jo kūrybą ir gyvenimą.

Krėvė buvo vienas iš nedaugelio mūsų rašytojų – ir, ko gero, pats pirmasis, – kuris negalėjo besalygiškai pripažinti jokio autoriteto. Bet koks kultas ar paklusnumas jam atrodė svetimas žmogaus prigimčiai. Jeigu Krėvės herojai ir gerbia pagonių dievus, tai tik dėl to, kad tie dievai rašytojui simbolizuoja tautos suverenumą ir laisvę, atstovauja riteriškai moralei, nepripažįstančiai saktumo, klastos ir dvideistybės. Tačiau kai dievų konservatyvumas ir ne-lankstumas susikerta su žmogaus laisvo pasirinkimo principu, jo širdies troškimais, Krėvės herojai pakelia prieš juos balsą [...]

Autoriteto kaip tradicijų suformuotos ir užtat nekvestionuojamos vertybės išpažinimas žemi-

no Krėvės išdidumą ir savigarbą. Gal dėl to jis niekada negalėjo surasti argumentų, verčiančių jį nekritiškai paklusti, dviem didelėm jėgom, su kuriom kovoti rizikingiausia ir sunkiausia. Dvasinėje plotmėje – Dievi, pilietinėje veikloje – valdžiai. [...]

Būtų, žinoma, labai elementaru, jeigu autoritetą Krėvė traktotų kaip jėgą, kuriai nusilenkiama iš baimės ir kuri jaudina, kad tik dėl to jai lenkiamasi. Laisvės atėmimas per prievartą yra daugiausia biologinė, negu metafizinė problema: žmogus paklūsta jėgai, kad galėtų išsaugoti gyvybę, nes pastarasis instinktas stipresnis [...]

Visai kas kita, kai į autoritetą ir laisvės problemą pažvelgiama iš gilesnio metafizinio taško, kai autoritetas subtiliai žmogų pavergia iš vidaus, kai pastarasis tartum pats atsako savo laisvės dėl kažkokių idėjų ar tiesų, kai nusilenkia net nesuvokdamas, kad lenkiasi, kadangi jam tiek daug duodama ir tiek mažai reikalaujama. [...]

Užtat „Šarūnė“ ir buvo sugiedotas himnas absoliučiai laisvam žmogui, nesaistomam jokių konvencijų. Šarūnui autoritetas yra jo paties maksimalistinės svajonės ir audringa širdis („greičiau gyvenimo atsakysiu negu savo sumanymu“). Kurdamas audringą herojų, Krėvė, atrodo, įsikarščiavęs net nepastebėjo, kad absoliučios laisvės samprata turėjo ir antrąją pusę – stengdamasis būti laisvas nuo aplinkos, Šarūnas pasidarė savo spontaniškų emocijų ir pretenzijų vergas.

Bet apskritai Krėvė suvokė ir dramatiškąją laisvės pusę. Laisvė (Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Ar vengtinis įvardis „aš“? • Metafiziškasis Krėvė • Vinco Krėvės palikai išlydėti į Lietuvą • 39-asis Santaros-Šviesos suvažiavimas (2) • Julius Kelerio eilėraščiai • Marijos Strasevičienės menas • Petro Aglinskio muzika dramai apie Ričardą III • Naujos parodos: Giedrės Žumbakienės grafika, Algimanto Kexio fotografijos, Baltijos valstybių laisvę rėmusios politinės karikatūros

Metafiziškasis Krėvė

(Atkelta iš 1 psl.)

žmogui yra ne mažesnis išbandymas negu prievarta, ir tą išbandymą gali pakelti tik didelės asmenybės. Šiaip atsidūręs laisvėje žmogus dažnai sutrinka, nežino, ką daryti, atsipalaiduoja jo tamsieji instinktai, ir laisvė išsigimsta į anarchiją, o minia tuos, kurie juos šaukė prie laisvės, apmėto akmenimis (ši mintis vystoma „Priešingose jėgose“, o ypač *Dangaus ir žemės sūnuose*). [...]

Maištas buvo antra didžioji Krėvės metafizinė vertybė, be kurios negalėjo gyventi. Jau ankstyvuosiuose besiužetiniuose vaizdeliuose šalia madingų nevilčių ir sielvarto motyvų, prasiveržia nepasitenkinimo ir protesto gaida, išreiškiama audros, griaustinio ir kitokiomis metaforomis. „Gyvenimas audroje“ ir „gyvenimas giedroje“ yra pagrindinės „Šarūno“ dramos opozicijos. [...] „Po audros vėsiu ir kvėpuoti lengviau“, — sako Šarūnas, vaizdingai apibūdinamas nerimastingo gyvenimo grožį.

[...]

Maišto, kaip metafizinės vertybės, samprata ryškiausiai iškyla Jehudos iš Kerio to vidinėje dramoje. Krėvė norėjo įvesti Jehudą į tamsiausią nevilčių bedugnę ir pažūrėti, kokiomis vertybėmis ji galima iš ten ištraukti. [...] Dvi neužgesinamos ugnys svilina jo protą ir širdį — jam trūksta dviejų dalykų: garbės ir meilės. Reikėtų jam ir kai ko kito (norėtųsi linksmai ir laisvai pagyventi, viską sąmoningai suvokti), bet iš bedugnės ji gali iškelti tik garbės ir meilės. „Tik duok man vieną, vieną tik valandėlę garbės, bet tokios, kad visas pasaulis man pavydėtų“, — meldžia Jehuda Dievo. (Kone identiškas žodžius anksčiau sakė ir Šarūnas). Pamates gražiąją Teofilę, Jehuda mane ir tapto mano gyvenimo draugė, atgauciau ramybę ir atleisčiau Dievui ir žmonėms.

[...]

Klausimai, susiję ne su pilietine, o su individualia egzistencija, tirščiausiai sukoncentruoti Jehu-

Albertas Zalatorius

Vytauto Maželio nuotrauka

dos iš Kerio to vidinėje dramoje. Krėvė norėjo įvesti Jehudą į tamsiausią nevilčių bedugnę ir pažūrėti, kokiomis vertybėmis ji galima iš ten ištraukti. [...] Dvi neužgesinamos ugnys svilina jo protą ir širdį — jam trūksta dviejų dalykų: garbės ir meilės. Reikėtų jam ir kai ko kito (norėtųsi linksmai ir laisvai pagyventi, viską sąmoningai suvokti), bet iš bedugnės ji gali iškelti tik garbės ir meilės. „Tik duok man vieną, vieną tik valandėlę garbės, bet tokios, kad visas pasaulis man pavydėtų“, — meldžia Jehuda Dievo. (Kone identiškas žodžius anksčiau sakė ir Šarūnas). Pamates gražiąją Teofilę, Jehuda mane ir tapto mano gyvenimo draugė, atgauciau ramybę ir atleisčiau Dievui ir žmonėms.

[...]

Apie garbę atvirai kalbama tik istoriniuose ir orientalinuose

parašes ne vieno kūrinio, išsiaiškinant meilės sukeltą konfliktą (išskyrus „Gilės legendą“). [...] „Šarūne“ meilės santykiai konkretizuojami kaip tautosakinis bernioko — mergelės modelis arba atskleidžiami pavydo, nevilčių, priekaištų, kruvino keršto ir išprotėjimo vaizdais. „Skirgailoje“ meilė yra trejopa: trumpalaikis aistros plūstelėjimas (Kelerio — Oligės linija), riteriška adoracija ir egzaltacija (Kelerio — Duonutės linija), vienusiškia ir beviltiška siekiama (Skirgailos — Duonutės linija). *Dangaus ir žemės sūnuose* — ji yra kankinanti ir iš anksto pasmerkta svajonė (Jehudos iš Kerio to — Teofilės linija). [...] Tokių konkrečių modifikacijų rastume ir daugiau. Bet jos negali užtemdyti pagrindinės autorius nuostatos: meilė yra stichiskiausias, sunkiausiai kontroliuojamas ir stipriausiai žmogaus esybę užvaldantis jausmas, niekada iki galo nepasotinamas ir turintis įveikti daugiausia kliūčių, keliamų aplinkos bei paties žmogaus ambicijų. Gali Krėvės herojai ir nedaryti jokių žingsnių savo meilei realizuoti, gali tuos žingsnius visiškai užblokuoti gyvenimo barjerai, bet meilė jų vertybių sistemoje visada išlieka kaip laimės pamatas. Nesvarbu, kad jos nerealizavę, herojus kartais mėgina tyčia ciniškai atsiboti.

Jeigu meilė jam nėra skirta, jeigu jis gali apie ją tik slapta galvoti, jo energija išsilies kitur (pvz., „Šarūne“ — karo žygiai, *Dangaus ir žemės sūnuose* — pasaulio veidmainystės demaskavimas), bet jos vietos jokia kita vertybė užimti negali. Sieloje driekiasi tuštuma, deginanti ir vedanti į desperaciją.

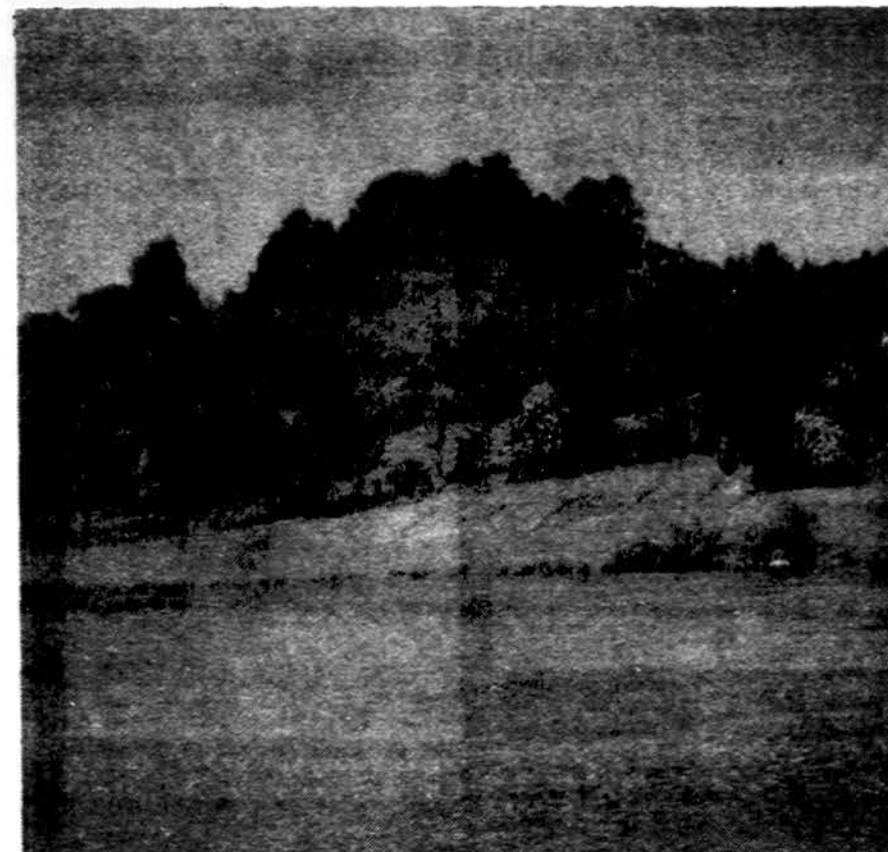
[...]

Pabaigoje bent keliais žodžiais norėčiau paminėti — abejonę. „Didi abejonė sleigia mano širdį“ — tokiais ar panašiais žodžiais kritiškai valandą į Dievą ir žmones prabyla ne vienas Krėvės herojus. Abėjonė dėl pasirinkto kelio teisingumo juos daro ne tik prieštarūnus ir dramatiškus, bet verčia ieškoti naujų ir naujų argumentų. Tai Krėvės kūriniams suteikia intelektualinės gėlmės ir apsaugo nuo plokščio kategoriskumo. Kai kurie veikėjai gali svaidyti itin kategoriškas frazes, bet jos tuoj pat supriešinamos su kitų frazėmis, ir bendras įspūdis lieka kaip autorius abejonių ir alternatyvų ieškojimas. Ne kietai kirsti, ne savo teismu didžiūti, o svyruoti ir abejoti Krėvei reiškė išsilaikyti humanistinėje perspektyvoje. [...]

Karštas būdas, ne vieną kartą patraukęs Krėvę už liežuvių ar pastūmėjęs staigiam žingsniui, atrodo, visada turėdavo duoti ataskaitą jo vienašališkos abėjonės ir savigrauzai. Atsiremdamas į tuos du prigimties polių, Krėvė ejo per gyvenimo tiltą, nutiestą virš sudėtingos XX a. istorijos. Pirmasis darė jį spalvingą kaip menininką ir žmogų, antrasis — dorą ir išmintingą kaip pasaulio pilietį.

* * *

Laisva ir maištinga asmenybė, gerbianti pirmiausia save ir nepripažįstanti autoritetų, norinti viską pažinti, bet nuolat viskuo abejojanti, nesidrovinti atvirai sakyti, kad ji troškė garbės ir meilės — toks buvo metafizinis žmogaus modelis, kurio paslėptą balsą girdime Krėvės kūrinių potekstėje. Tai nėra tas Krėvė, kurį pažino Subartonių valstiečiai, Baku moksleiviai, Kauno studentai, kolegijos profesoriai ir rašytojai, išsivijęs visuomenininkai ir artimi draugai. Tai tas Krėvė, kuris sėdėjo vienas prie balto popieriaus lapo, kuriam niekas neklūdė pasidaryti tokiu, koks pats sau labiausiai patiko, tas, kuris ilgiausiai išliko gyvas savo kūriniuose, po to, kai jau nebebuvo nė vieno, kas jį pažinojo ir gali pripasakoti apie jį prieštaraujančių dalykų.

Merkinės piliakalnis

Juozas Polio nuotrauka

Vincas Krėvė grįžo į Dainavos šalį

BALYS RAUGAS

Spalio 10 dieną Philadelphijos lietuviškosios bendruomenės dėmesys krypo į Šv. Andriejaus parapijos bažnyčią, kur 11 val. vyko atsisveikinimas su lietuvių literatūros klasiku Vincu Krėve, priklausiant maldai prie jo bei jo žmonos Marijos pelenų urnų ir jo 110-ojo gimtadienio progą išlydint į gimtąją Dainavos šalį.

1947 metais Vincas Krėvė su savo šeima apsigyveno Philadelphijoje. Dėstė jis Pennsylvanijos universitete. Nebuvo nušaly ir nuo lietuviškosios visuomenės.

Pagerbė filadelfiečiai gana iškilmingai jį 70-mečio progą, dalyvaujant net iš toliau atvykusiems jo gerbėjams. Tada jis savo kalboje tarp kitko išsitarė: „Jaunieji sugrįš, džiaugsis laisva Lietuva, o aš amžinai pasiliksiu svetimoje šalyje. Dieve, man buvo sunku...“

1982 irgi buvo gausiai susirinkta į Pennsylvanijos universitetą pagerbti Krėvės gimimo šimtmetį, kur suruoštas simpoziumas, dalyvaujant literatams bei rašytojams: Antanui

Gustaičiui, Broniui Vaškeliui, Kostui Ostrauskui, Rimvydui Šilbajoriui ir Nijolei Martinaitytei.

O štai dabar jau paskutinį kartą mūsų išsivijęs gyvenime Philadelphijos lietuvių Šv. Andriejaus bažnyčioje suklaupe prie didžiojo rašytojo ir jo žmonos pelenų urnų, paruoštų skrydžiui į Dainavos šalį, kur Lietuvos rašytojų sąjungos rūpesčiu bus įvykdyta Krėvės valia — išsėti Subartonyse, kur prie Merkinės piliakalnio bus pastatyta Vincas Krėvės stulpa; aukštai iškilusi ant akmenų kolonos žvelgs į platų vieškelį, vedantį Vilniun...

Vincas Krėvė grįžimą į Dainavą finansavo Lietuvių fondas, paskirdamas 10,000 dolerių.

*

Štai trumpas vaizdelis iš spalio 10 dieną Šv. Andriejaus bažnyčioje vykusio iškilmų.

Mišias aukėjo kun. Leonardas Andriekus, OFM, asistuojant klebonui kun. T. Burkauskui. Lekcijas skaitė Philadelphijos LB apylinkės pirmininkė Terešė Gečienė.

Kunigas Andriekus savo paskaitoje, pagarbiai minėdamas jo kūrybą, nusiskundė, kad Krėvė nebuvo išsivijęs kaip rašytojas tinkamai įvertintas: tik *Aidai*, anot jo, 1953 metais Krėvei skyrė visą numerį. Priminė, jog Krėvė buvo ir didelis patriotas. Čia rašančiam rūpi įterpti naują faktą, paskelbtą vilniškame *Karyje* šių metų rugpjūtį, kur sakoma: „Molotovas, įteikdamas J. Urbšui ultimatumą, pagrasino, kad nepaisydama, koks bus atsakymas, raudonoji armija vis tiek įvykdytų į Lietuvą. Maskva taip būtų sureizavusi, kad karą pradėjo... Lietuva“.

„1940 m. birželio 30 d. prof. V. Krėvė-Mickevičius, ejęs ministro pirmininko ir užsienio reikalų ministro pareigas, buvo Maskvoje pas Molotovą. Laukė prie jo kabineto durų 4 val. Molotovas priėmė labai šiurkščiai, grasino: „Mes sukursime Lietuvą be lietuvių“. V. Krėvė-Mickevičius savo jauniausiajai seseriai pasakė: „Jei būčiau turėjęs pistoletą, tai būčiau nušovęs Molotovą ir pats nusišovęs“. Tai pasakojo (1991.8.4) Dalia Kazlauskienė — Krėvės jauniausios sesers duktė, Subartonių muziejaus globėja“ (p. 19).

Po Mišių žodį tarė Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkas Paulius Jurkus. Užkliudydamas kai kuriuos įdomius epizodus iš Krėvės kūrybos, pažymėjo, jog Krėvė buvo pakeltas Lietuvių rašytojų draugijos garbės nariu, prisiminė jį kaip profesoriu Vilniaus universitete, kur Jurkus studijavo literatūrą. Tarp kitko pabrėžė: „Kiek Krėvės kūryba nuostabiai didinga, jis pats gyvenime buvo paprastas, kuklus ir draugiškai nuširdus“.

Savo jautrų žodį Paulius Jurkus baigė tokiu sakiniu: „Jai Dainavą sugrįžusi Vincas Krėvė pasitiktų išeis kunigaikštis Margis, karalius Mindaugas ir gausus bajorų būrys — išeis pasveikinti sugrįžusio į Dainavos šalį didžiojo rašytojo...“

Spalio 16 d. Vincas Krėvė ir jo žmonos pelenų urnos, lydimos dukters Aldonos ir skulptoriaus Petro Vaškio, pakilo skrydžiui iš Amerikos į Dainavos šalį...

Arnoldas Baryso nuotrauka

Paminklas Vincui ir Marijai Onai Krėvėms, sukurtas liaudies meistro Ipolito Užkurnio, pastatytas Subartonių kapinėse, rašytojo tėviškoje, kur šių metų spalio 18 dieną buvo perlaidoti iš JAV parvežti Vincas Krėvė ir jo žmonos Marijos Onos palaikai. Tose kapinėse yra palaidoti Vincas Krėvė tėvai, sesuo ir kiti artimieji. Subartonių kaime, kuris yra netoli Merkinės, atstatyta ir trobelė, kurioje rašytojas gimė. Merkinėje bei Alytuje taip pat statomi paminklai Vincas Krėvės atminimui.

Aldona Krėvaitė-Mošinskienė, rašytojo Vincas Krėvės duktė

Rašytojo Vincas Krėvė ir jo žmonos Onos Marijos palaikų perkėlimu į Lietuvą rūpinęsi: (iš kairės) Petras Vaskys, Aldona Krėvaitė-Mošinskienė, Terešė Gečienė, Paulius Jurkus, Vytautas Volertas, tėvas Leonardas Andriekus, OFM, Kristina Volertienė, Vytautas Maciūnas, Vincas Maciūnas, Genovaitė Maciūnienė.

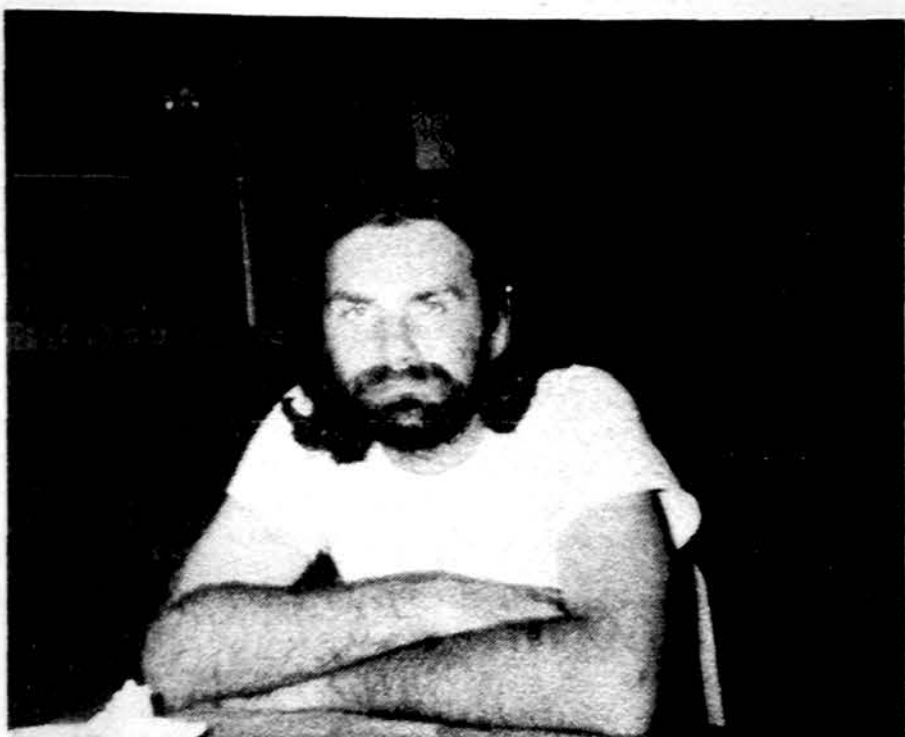

JAV LB Philadelphijos apylinkės pirmininkė Terešė Gečienė ir JAV LB Krašto valdybos narys Vytautas Volertas.

Vincui Krėvei paminklas kapinėse Philadelphijoje (architektas — Jonas Mačiūnas)

Viktoras Kučas nuotrauka

Poetas Aidis Marčėnas iš Lietuvos Santaros-Šviesos suvažiavime, vykusiame rugsėjo 10-13 dienomis Lemont, Illinois.

Santaros-Šviesos suvažiavime kalba Artūras Tereskinas, už stalo – Valdas Adamkus.

Santara-Šviesa: 39-ąją kartą

ZITA ČEPAITĖ

(Tęsinys iš
praėjusio šeštadienio)

Marius Šaulauskas, filosofas iš Vilniaus, metams sudaręs sutartį dėstyti Dickinson College (Pennsylvania), irgi aplankė Santaros-Šviesos suvažiavimą ir perskaitė pranešimą „Postkomunizmas Lietuvoje“. Pagrindinė tezė ta, kad Lietuvos institucijos nuo sovietmečio laikų liko nepakitusios, politiniai judėjimai, partijos, organizacijos kuriami „iš viršaus“, teisinė sistema nevienalytė, greta naujai priimtų įstatymų galioja senieji sovietiniai. Šaulauskas teigė, kad Lietuva niekada nepajėgė integruotis į Vakarų Europą ir, jo manymu, tai nebūtina. Rytų Europa turi savitą praeitį ir gal neabsoliučiai skirtingą, bet ir ne visiškai tapatą su Vakarų Europa ateitį.

Alfred E. Senn ir Valdas Adamkus kalbėjo apie Lietuvos politinę situaciją, demokratizacijos problemas ir išeivijos alternatyvas, jiems talkino Julius Šmulskštys. Vieni trys yra ne kartą ir neturpami buvo Lietuvoje ir gana įžvalgiai aptarė dabartines politines tendencijas. Valdas Adamkus teigė, kad Lietuvos politikos laukas padalintas taip – kas ne su mumis, tas prieš mus. Kokios realios galimybės išeivijai dalyvauti demokratizacijos procese? – klausė Adamkus. „Galimybės laukas išeivijai uždarytas“ – toks buvo jo paties atsakymas. Kalbėjusieji būgštavo, kad rinkimų į Seimą kampanija gali būti įjudinti; bus ieškoma „tautos priešių“. Artėjant rinkimams, bus tolstama nuo galimybių susitarti. Julius Šmulskštys pasiūlė Santaros-Šviesos suvažiavimui priimti kreipimąsi į Lietuvos politikos ir skatinti juos ieškoti kompromiso. Tokiai idėjai pritarė ir Vytautas Kavolis, ku-

ris sakė, jog jau Lietuvoje būdamas skatinęs savo pozicijomis beveik nesiskiriančių politinių grupių atstovus ieškoti bendros kalbos, tačiau tas darbas jam nelabai sekėsis. Valdo Adamkaus manymu, Lietuvai šiuo metu priimtinausias kelias – sutarimo kelias, centro pozicija. Buvo parengtas ir beveik visų suvažiavimo dalyvių asmeniškai pasirašytas kreipimasis į Lietuvos centrinius, nuosaikiąsias ar liberalių pažiūrų politines jėgas, raginant jas jungtis į bendrą rinkiminę koaliciją, primenant, kaip svarbu, kad į naująjį Seimą patektų nemaža grupė politinio dialogo ir kompromiso siekiančių žmonių, kurių buvimas amortizuotų kraštutinių kairiųjų ir dešiniųjų priešpriešą.

Po kalbos apie politiką vėlė pereita prie literatūros – Ilona Gražytė-Maziliauskienė aptarė atminties reikšmę trijų romanistų – Ričardo Gavelio, Leonardo Gutausko ir Broniaus Radzevičiaus kūryboje. University of Illinois at Chicago studento Artūro Tereskinio paskaita „Karalius kaip veidrodis: 18-ojo amžiaus Lenkijos-Lietuvos memuarinė literatūra“ buvo labai įdomi, nes atskleidė beveik netyrinėtus istorijos dokumentus ir kartu kultūros reikšinius – Lenkijos-Lietuvos didikų užrašus apie to meto gyvenimą, šventes, ritualus.

Literatūros vakare dalyvavo ir savo kūrybą skaitė poetai Liūnė Sutema, Aidis Marčėnas, Artūras Tereskinas bei prozininkė Zita Čepaitė. Buvo prisiminti ir šiltai paminėti buvę santariečiai: Dalia Šruogaitė kalbėjo apie poetę Živilę Bilaišytę, Zenonas Rekašius prisiminė Bronių Bieliuką, viena iš VLIK'o, o vėliau ir Akiračių mėnraščio steigėjų, Violeta Kelertienė keliais žodžiais papasakojo savo išpūdžius, kuriuos sukėlė bendravimas su profesorium Algirdu Julium Greimu.

Suvažiavime buvo aptarti ir or-

ganizaciniai klausimai, kalbėta apie Metmenų žurnalo leidimą ir platinimą. Aleksas Vaskelis papasakojo, kad Lietuvoje išplatina apie 200 žurnalo egzempliorių, jis nemokamai siuntinėja-

mas į pagrindines bibliotekas. Vytautas Kavolis informavo suvažiavimo dalyvius, jog šiemet Metmenų leidimui Lietuvių Fondas paskyrė 1,000 dolerių. Ap-svarstyta galimybė Santaros

Šviesos suvažiavimą kitais metais rengti Lietuvoje.

Valdas Adamkus, tardamas baigiamąjį žodį, pabrėžė patį svarbiausią suvažiavimo bruožą – jo gyvybingumą. Salėje prasi-

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

gimimo

Julius Keleras

Mirties mizanscenos

Paskutinis egzodo mimas nuskustais antakiais ir pritemdyta šypsena bando žaisti su arklio kaukole prieš svetimkalbę publiką, nebesuprantančią šilkinio jo gestų, kategoriško grimto, pastangų suvaidinti paskutinę ironišką katastrofą.

Sargybiniai, saugantys pasmerktus mirti, be drovesio žiovauja ir debiutantę mirtį jau repetuoja žuvusių sąrašą, nors suvedžioti dešimtmečiai bando išmesti atleidimą ir atgailą žylančioms rankoms.

Ką tu atmeni? Lietu, fiksuojanti parko atspaudą skeldinčiam marmurui? Verksmą netenkančių ryto? Gotišką šriftą Vilniaus senamiesčio plytose? Neteisingą žvilgsnį ieškančių išeities tuščioj, negyvenamoj salėj? Kas tu esi išdaužytų pasaulių veidrodžiui?

Sutrikdyti žiūrovai žvelgia, kaip scenoj verias šaltinis ir melstanti saulė paskiria šešėlius mergaičių krūtims, prislėgtoms tarpukario baimių. Pameni: taip kadaise spurdėjo išdykusios griežlės, gaudomos mėnesienose ir svetimi pašto ženklai okupuoti vėjo.

Prožektoriai dėmės mėto nuosprendžių nuolaužas ir pralekia dvylika brolių mėnesių. Pameni: vienstygė diena, paliesta netyčia. Nuogos jotikės graikų vazose paragina arklius ir dingsta iš horizonto, kur viskas yra taip akla ir laikina, nepradėjus tekėti grimui.

Vaidai

Aš tik sakau gi tau, kad tu esi vienintelė, vienintelis ruduo, vienintelė šalna, vienintelė žibutė, tirpstanti tarp pirštų man, vienintelė taip netikėtai bundanti pavasario ranka, pražystanti bejėgiškais kačiukais sniego kaugėj

Aš tik sakau: jeigu nebūčiau čia, turėčiau būt uola, atbūdančia saloj, tuščiais namais, priglobiančiais keleivį, siaura alėja, sudedančia bluoštą ant ežero peties ir tesulauko ši akimirka tave kaip savas horizontas, vedantis akus sapnus atgal namolio

Aš tik sakau gi tau, kad sniego serafimai griš rytoj, ir vėjas veidus atpustys, bet nieks nesustabdydys vagono lekiančio į ateitį; ir ten toli giliai jau mūsų nepažins kiti, ir patys sau mes būsim svetimi kadaise nepageltusiose šiaurės ryto fotografijose

Aš tik sakau: tai verkia švyturys, tai valčių krūtys blaškosi per sapną, ieškodamos vandens ir dusliai skamba varpeliai Mėlynbarzdžio pilyje, kur glaudžiasi vaikystės šmėklos ir tie pilksvi kačiukai, sumerkti palei duris keleiviui sako: tu esi vienintelė

Prisiminimų archeologija

Vaisiai aklame natiurmorte laukia lūpų drėgmės. Kambariai ir sienos, vynos ir alkis, troškuly ir lietus susilieja į vieną: kasdieninis rytas oksiduojasi, virsdamas eksponatu atsivėrusioj sąmonėj. Ir balsas languotam dienoraščio puslapy iškenčia liūtį, nepakenčiančią datų.

Bet smėlis neatiduoda pėdų: ankstyvos žuvėdos blaškosi virš vandens slenkščiu, lenkdamos aušrą lyg raidės ištrintos ir vėlei sugrįžtančios į melsvai išrašytus puslapius. Žinau: tie žingsniai vėlgį turės prasidėti ties sidabrine Aušros Vartų prieplauka, ties purvinais Sapiegų rūmais, ties sukrešėjusiu

Antakalnio dugnu, kur dar laikos žiema ir dar tebelaukia bausmė, kur pavasaris vilki tiek pat nudėvėtus drabužiais. Kur yno spalva kiek pakito, lūkuriodama taurėse, bet vienišos šviesos dar neapleido skersgatvių, tirpdančių sąmonę: antakių gotika, ištirzias sniegas, mėlynoji suknelė, vynos ir pusrėčiai ten pat,

aname rūsyje. Ir tada aš pamėginčiau surasti nors vieną vienintelę pėdą, kurią palikai prie Katedros vasarą, prieš dešimtį metų, vieną vienintelį žvilgsnį, kurį isiminai galėję grindinys ar krautuvų vitrinose. Ir tada nesulaikoma dienoraščio gramatika (lūpų drėgmė) sutaptų su tikrove (natiurmortas), ir tada kitas ruduo grįžtų į sąmonės puslapius.

Grįžimas namo

Ir angelas praeis, jo supintais plaukais lašės lietus. Ir už mus kažkas pasimels. Ir bus vėl kitas ruduo, ir kitais uogienojų šlaitais karvės be garso ateis. Tie tušti kibirai iškilmingai lėtai taps pilniais, ir aukštyn melžėjų plaukais boružės eis. Tik aušros neišleis ežero išties rytus. Ir kitaip, kitaip jau vainuos

paskubom sulaidoti miestai. Bažnyčių varpuos kregždės lizdus susisuks. Tu užstok tamą man. Ir kiti angelai suvynios tas kraujuotas bures, ir septynias paras nežinosiu, ar gyvas esu. Tu sakyk: tau turiu būti aš kaip druska, kaip pastoliai, kaip draugo ranka, neišdavusi niekad. Ir jerubės dangų užstos. Ir rytoj pražydės

gedulingai jazmino šaka, ir už tą mudviem lemta palikti kitais, nepažįstamais, net svetimais. Prisimink, kaip tos boružės eis, kaip melžėjų aušrotais plaukais jos žolėn nusileis. Kaip ties miestų vardais ilgai pilnatis pasikeis. O su jais ties pranykstančių kūnų ženklais, ties kadaise godotais sapnais, neturtingų savičių tamsoj

uždegtais žiburiais mes girdėsime miestų ribas gelmėse susiliečiančias savo gurgždžiais sąnariais. Ir medinėj tamsoj mėnesiena su laikrodžiu žais, ir turbūt pasikeis mieguistų rodyklių kryptis ir mesta moneta netikėtai prisnūdusi vėlė sužeis, tik mes to nematysim ir artėjančių valčių garsais, kiek užtrukusiais prietemoj,

grįšim namo ir senoviškos lovos atleis mūsų nuodėmes, šulinio kibiras kildamas rankų nežeis, ir turbūt išileis mūsų pėdas meldynai ir kopos, ir kuomet nežinau, bet tikrai čia praeis šitas džiaugsmo ir atilsio angelas, lyjantis savo plaukais, ir tuomet pastoralų ganyklomis karvės iš lėto paleis ilgesingąją gaidą. Ir irklas vandens neapeis.

Politinių karikatūrų paroda Balzeko muziejuje

Paroda „Plunksna galingsesnė už Raudonąją armiją – Baltijos valstybės politinių karikatūristų akimis“ bus atidaryta ateinančią penktadienį, spalio 30 dieną, 7:30 v.v. Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus dailės galerijoje, Čikagoje.

1988-1991 metais šimtai politinių karikatūrų apie Lietuvos,

dėjusios diskusijos neretai būdavo pratesiamos koridoriuje, valgykloje, kieme. Kartais atrodydavo, kad ne viską spėsi aprėpti, suvokti, isiminėti, ne su visais spėsi susipažinti, pasižnekti. Kartais atrodydavo, kad visko – naujų veidų, šypsenų, pranešimų, ginčų, diskusijų, komplimentų, net maisto – per daug, kad per daug malonių akimirų.

O virš Lemonto laukų vakarais kabojo žalsva pilnatis, kartkartėmis paskatinanti lietuviškai susidūmoti, kartkartėmis išprovokuojanti itaigiai poetišką aiktėlę, kartkartėmis pažadinanti racionalius svarstymus apie gyvybės ir pilnatvės simbolius.

Latvijos ir Estijos kelią į nepriklausomybę pasirodė įvairiuose Amerikos ir užsienio laikraščiuose bei žurnaluose. Šios karikatūros tikriausiai turėjo nemažiau įtakos, formuojant palankią Vakarų kraštų vyriausybės ir žmonių nuomonę apie Baltijos šalių kovą už laisvę ir demokratiją, nei gausybė straipsnių. Parodos rengėjas Valentinas Ramonis surinko šimtus karikatūrų apie Lietuvą, Latviją ir Estiją iš įvairiausių šaltinių. Jis kreipėsi į didžiulius laikraščius ir pačius karikatūristus su prašymu padovanoti ar paskolinti publikuoti karikatūras apie Baltijos šalis. Kai kurie karikatūristai sutiko atsiųsti geros kokybės reprodukcijas, kiti kaip, pavyzdžiui, Chuck Asay iš Colorado Springs Gazette Telegraph, padovanojo originalių piešinių, išreikšdamos „pasigėrėjimą laisvę mylinčiais Lietuvos žmonėmis.“

Paroda vyks iki šių metų gruodžio 6 dienos. Ją bus galima apžiūrėti kasdien, muziejaus valandomis, nuo 10 v.r. iki 4 v.p.p.

Santaros-Šviesos suvažiavime: Lakituonė Vėžienė ir „Atgimimo“ žurnalistė iš Lietuvos, šio reportažo autorė Zita Čepaitė.

Jono Kuprio nuotrauka

Šviesiosios pusės žvaigždė

Su dailininke Marija Strasevičiute susidūrus

DANAS LAPKUS

„Aš visada matau šviesiąją pusę ir išreiškiu ją savo kūryboje. Taip smagu ir gera tapyti, jaučiantis visiškai laisva, atsidavusia prigimčiai ir jausmams“, kalbėjo Marija Strasevičiūtė gausiai susirinkusiems žiūrovams savo kūrybos vernisazė, surengtame Algimanto Kezio Galerijoje. Susidomėjimas jos darbu didelis, nes autorė yra viena profesionaliausiai žiūrinčių į meną lietuvių kilmės dailininkų Amerikoje šiuo metu, nuolat stebina kūrybingumu ir produktyvumu.

Marija gimė pokario Vokietijoje, tėvams bėgant iš Lietuvos. Dailių menų magistro laipsnį įgijo University of Southern Illinois — Carbondale, Illinois, 1976 metais. Nuo tada dalyvavo daugiau negu 20 grupinių parodų, surengė 10 personalinių ekspozicijų, kurių ismintiniausia pernai vyko Čikagos Cultural Center. Garsinant Marijos darbus, nesnaudė ir lietuviai. Štai 1982 metais buvo paroda Algimanto Kezio Galerijoje, 1991 metais Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje. Marijos kūrybinį aktyvumą dar paskatino 1990-1991 metams laimėta A. Midwest stipendija. Jos darbai turi įsigiję keletas stambių korporacijų — pavyzdžiui jaunos dailininkės „resumé“.

Marijos kūrybą būtų galima apibūdinti kaip žaidimą erdvėmis ir objektais plokštumoje. Šie du komponentai persipina lyg siūlų sruogos gobelene, ausdamos lyg atpažįstama, lyg ir ne, tikrovę.

Marija Strasevičiūtė

Riley McBride nuotrauka

Marija neslepia, kad kuria kito pasaulio vaizdą, o žmogiskosios užuominos — raktas į lengvesnį kūrybinį suvokimą. Remdamasi abstraktaus ekspresionizmo iškovėjimais, Marija improvizuoja, neribodama nei stilistinės, nei siužetinės saviraiškos. Todėl jos

darbuose matyti ištisos plejados 20-ojo amžiaus meno pirmūnų parama. Marija nekopijuoja jų, tačiau ir nesikrato meninėje atmosferoje sklandančios patirties. Geriausiai Marijos darbai pritikti Čikagos „imadistų“ kolekcijai, o naujausieji — variacijoms

šešto dešimtmečio Jackson Pollock ir kompanijos tema.

Praktiškiausia dailininkės kūrybą būtų interpretuoti kaip jos pasąmonės išraišką, apspręstą Marijos gyvenimo aplinkybių, išsilavinimo ir interesų. Tai, atrodo, yra susiklostę nebologai, nes dauguma paveikslų turi skambią humoro gaidą, ironijos akordą. Marijos darbų ironiškumas dvilypis: vienas klotas skirtingas sau pačiai, neleidžiantis pūstis autopsigėrėjimui, o kitas — žiūrovui, taikliai kišantis koją kasdienybės pompastikai. Ne ne, — Marija ne politikė. Tiesiog jos abstrakčios formos yra gyvos. Kokios rėkiančios spalvos, kokios spontaniška kompozicija, užsimiršime virpanti linija! — dūsauja kairioji smegenų pusė. O dešinioji stebisi planavimo meistriškumu, geležiškai logiškais spalvų deriniais, aikteli išžiūrėjusi į nepriešaištą, ypač piešiniuose, atlikimo techniką. Nesuseksi neužtikrinto štricho ar „neapsisprendusio“ plėmo.

Kaip Marija tai suderina? Gal čia ir yra jos kūrybinio pasisekimo esmė. Tai patraukia rimtų kritikų dėmesį, kuriems rimtuose meno leidiniuose patogu lieti išvedžiojimus apie Mary Strasevicius gryną formalizmą, iš už kurio lenda jausmingumas, kuris neužgožia formalaus prado, bet ir nusveria rezultatą savo naudai, ir dailininkė yra novatorė ir t.t. Žodžiu, Marijos darbai patrauklūs ir teisėjams, ir pirkėjams („\$1,500 and up“ neatbaido). Pati menininkė sako, kad jai svarbiausia jausmo fiksacija. Jei anksčiau plastinė forma gimdydavo nuotaiką, tai vėliausiose drobėse jau Marijos emocijos veda už nosies fizinę išraišką. Svarbu spalvos. Marija giliai pasinerusi į šį naują spalvų pasaulį. Taip giliai, kad kolegoms, norint įnerti giliau, reiktu padvigubinti potėpio greitį.

— Be, abejo. Dabar kiti laikai. Nors iš principo aš nesu priešingas orkestrams.

— Galima sakyti, kad kompiuteriai ir sintetiniai yra tikra palaima.

— Palaima ir, sakyčiau, beveik būtinybė.

— Na, kaipgi pavyko veikalo pastatymas?

— Susilaukėme gana gerų atsiliepimų.

— Ar buvo lietuvių, atsilankiusių į veikalo premjerą?

— Buvo. Tikiuosi, kad į kitus spektaklius dar daugiau atsilankys.

— Prašyčiau pasakyti teatro adresą.

— „The Blue Rider“ teatro adresas yra toks: 1822 South Halsted. Vaziuojant Dan Ryan greitkelio, reikia pasinaudoti 18-os gatvės išvažiavimu. Teatro telefonas: (312) 733-4668. Spektakliai vyksta penktadieniais, šeštadieniais ir sekmadieniais.

— Grįžtant truputį į praeitį... „Twisted Richard“ ne pirmas veiklas, kuriam sukūrei muziką?

— Aišku, kad ne. Prieš keletą metų aš parašiau muziką „Peepshow“ veikalui ir susilaukiau nominacijos Jefferson premijai. Taipgi sukūriau muziką veikalui „Kiss of the Spider Women“. Ši muzika taipgi susilaukė dėmesio ir nominacijos.

— Gal, ko gero, anksčiau ar vėliau susidarys galimybių parašyti muziką filmo pastatymui?

— Aš ta kryptimi ir einu. Tiesą pasakius, aš ir dabar rašau muziką filmams. Tik tuo tarpu dokumentiniams ir industriiniams filmams. Žinoma, būtų labai puiku parašyti muziką plačios apimties filmui.

— Koks dabar Tavo pagrindinis užsiėmimas?

— Dėstau Loyola universitete muzikos teoriją ir gitaros programą.

— Ačiū už pasikalbėjimą ir priėmimą mūsų geriausių linkėjimų.

Petras Aglinskas

— Čikagos laikraščiuose rašoma apie „The Blue Rider“ teatro pastatytą veiklą „Twisted Richard“. Rašoma, kad Tu, Petrai, šiam veikalui sukūrei muziką.

— Taip jau atsitiko. Man buvo patikėtas muzikos parąšymas ir ji buvo panaudota veikalo pastatymui.

— Veikalas buvo sukurtas, sekant Šekspyro drama „Richard III“?

— Taip. Adaptaciją atliko Tim Fiori, aktorius ir režisierius. Jis yra „The Blue Rider“ teatro reikalų tvarkytojas — administratorius. Taip pat jis reiškiasi televizijoje, reklamų paruošime. Tim Fiori yra profesionalas ir dirba keliose srityse.

— Kaip reikėtų veiklą lietuviškai pavadinti? Gal „Suktas Ričardas“?

— Gal ir taip, o gal „Iškrypėlis Ričardas“. Kadangi, pagal anglų istorinę tradiciją, Ričardas III buvo baisus žudikas ir išnaudotojas. Jis išnaudojo visus asmenis, su kuriais jam teko santykiuoti.

— Žodžiu, jis buvo „bad boy“?

— Taip... Tikras „bad boy“.

— Man atrodo, kad prieš pradedant muzikos rašymą, buvo reikalinga gerai susipažinti su statomu veikalu?

— Pirmiausia teko perskaityti originalą, Šekspyro „Richard III“ tekstą, o paskui Tim Fiori adaptaciją. Teko lankytis veikalo repeticijose ir susipažinti su visais režisūros užsimojimais.

— Ar nepasitaikė prieštaravimų, neiškilimų nuomonių skirtumų?

— Kartais išsiskirdavo nuomonės, besitariant su režisieriu Beverly Brumm. Dažniausiai dėl muzikos dinamikos. Tačiau este-

tinu atžvilgiu mes visuomet būdavome tos pačios nuomonės.

— Kaip, kur ir kokiomis priemonėmis sukūrei muziką?

— Muziką parašiau vienoje studijoje, pasinaudodamas kompiuteriais ir sintetizatoriais. Aš sukūriau tekstūras ir visas orkestro spalvas. Paskui pritaikiau elektrinės gitaros muziką.

— Kokių instrumentų garsai dominuoja veikalo muzikoje?

— Daugiausia styginis tembras. Netruksta ir varinių instrumentų tembro, kadangi reikėjo sudaryti iškilmingą nuotaiką.

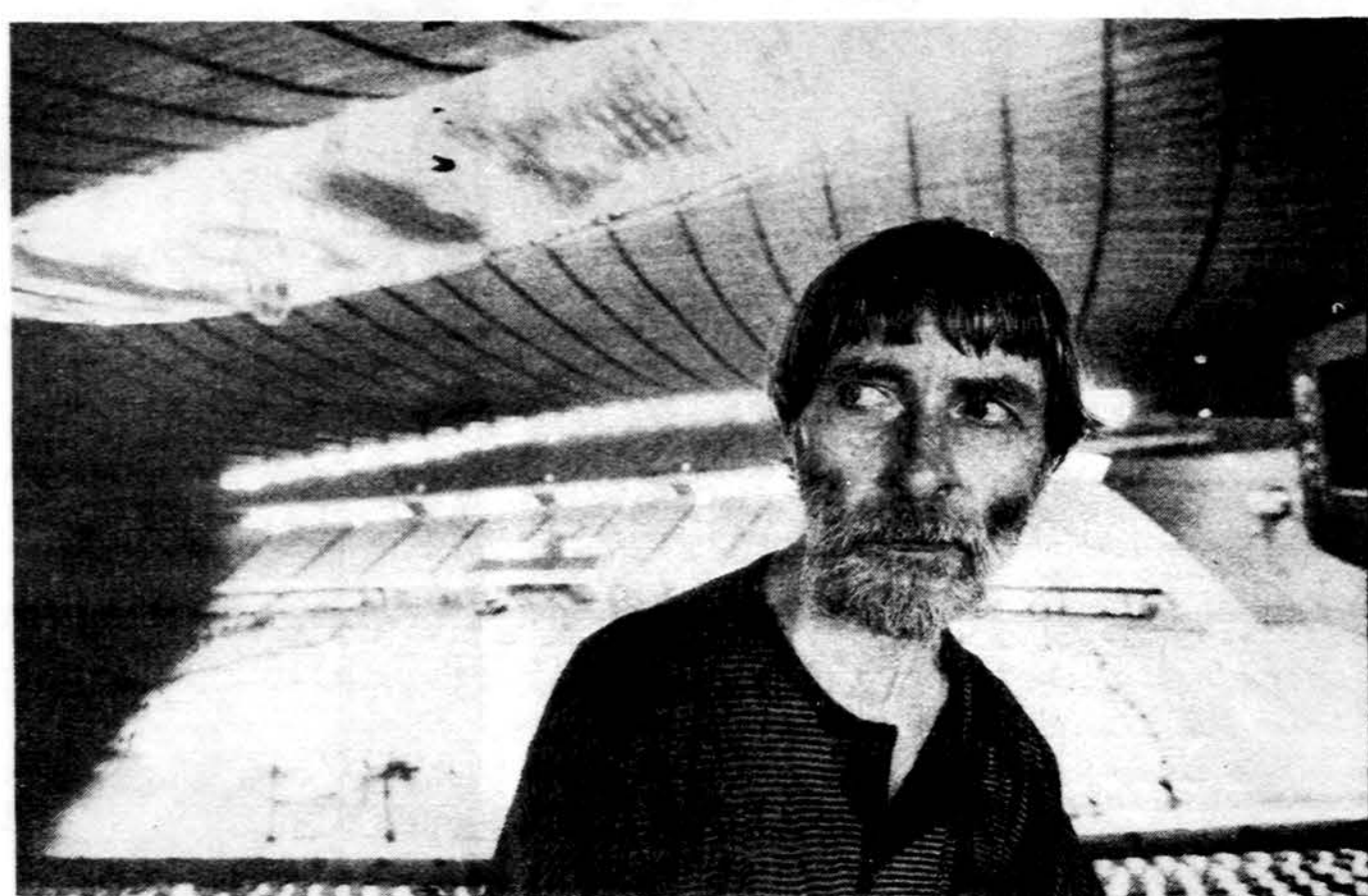
Veikia karaliai, karalienės ir kiti

didikai. Prie viso to priderinau elektrinės gitaros muziką.

— Atrodo, kad esi gerai susipažinęs su kompiuteriais, sintetizatoriais ir kitomis moderniomis priemonėmis.

— Teisingai. Aš galėčiau sukurti orkestro partitūrą, pasinaudodamas sintetizatoriais ir kitomis priemonėmis. Ir tai galėčiau padaryti ekonomiškai. Reikia pasakyti, kad dabar režisieriai ir prodiuseriai laikosi didelio taupumo savo pastatymuose.

— Anksčiau statant veikalus, buvo reikalingi orkestrai arba tam tikri muzikos instrumentai.

Algimanto Kezio nuotrauka iš jo naujos knygos „Caged-In“ (Chicago: „Galerija“ ir Vilnius: „Ethnos“, 1992).

Algimanto Kezio naujos fotografinių darbų knygos *Caged-In* (Narve) sutiktuves rengia Lion Frame galerija (3125 West 71st Street, Chicago, Illinois) šiandien, šeštadienį, spalio 24 dieną, 7 v.v. The John G. Blank Center for the Arts galerija (312 East Eighth Street, Michigan City, Indiana) taip

pat ruošia šios naujosios Kezio knygos sutiktuves ir jo fotografijų parodą. Šioje galerijoje parodos atidarymas ir knygos sutiktuves bus rytoj, sekmadienį, spalio 25 dieną, nuo 2 iki 4 v. p.p.

Algimanto Kezio fotografijų paroda čia vyks nuo spalio 23 iki lapkričio 21 dienos.

Atidaroma Giedrės Žumbakienės grafikos paroda Lemont'e

Čikagietė dailininkė Giedrė Žumbakienė gimusi Lietuvoje, augusi kitame ir kitokiame pasaulyje, bet nuolat lietuvių būryje (susikaupusi, kai dirba savo mėgiamą darbą). Pradėjo ji — nuo mozaikos, emalio.

Reikia išmanyti daug emalio meistrystės paslapčių, nujausti medžiagos įnorių, kuriant maltu degtu stiklu ant vario ar plieno plokštės virpančios ramumos nuotaiką arba įsisukant į džiaugsmingą sukuri iš tamsių gelmių išaugintais ryškiais, nenuobodžiais linijų deriniais. Emalioose nėra daiktų, kuriuos būtų galima įvardyti — yra medžiaga, iš gamtos kilusi, ir atgal į ją sugrįžanti puikiais spalvų ir formų judesiais.

Spalvotos grafikos — šilko, metalo ir stiklo graviūrų paroda 1977 metais — lyg ir posūkis. Joje Giedrė prisistatė kaip grafikę, demonstruojanti išvermingą ir kruopščią braižo techniką, turinti lakią vaizduotę ir neeilinį pastabumą, sugebanti kasdienybės patirtį paversti jaudinančiu meno kūriniu.

Giedrė Žumbakienė jau įrikiuo-

Giedrė Žumbakienė

Vytauto Maželio nuotrauka

ta į Amerikos krašto daile. Ji dalyvauja grupinėse, kvietinėse, atrankinėse, vietinėse, valstybinėse parodose, tarp jų ir labai prestižinėse — Honolulu dailės akademijoje, Northwestern uni-

versitete, Mokslo ir pramonės muziejuje, Čikagos, Rockford'o, Boston'o, Alabamos dailės galerijose. Yra surengusi per tryliką personalinių parodų. Jos darbų turi įsigijusios didelės bendrovės ir privatus asmenys savo kolekcijoms.

Giedrės Žumbakienės grafikos paroda rengiama Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, kur ji vyks nuo šių metų spalio 31 iki lapkričio 29 dienos. Parodos atidarymas bus ateinanči šeštadienį, spalio 31 dieną, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejaus Lietuvių centre, Lemont'e, valandos: šeštadieniais — nuo 11 v.r. iki 2 v. p.p. ir sekmadieniais — nuo 12 iki 2 v. p.p.

Ateities savaitgalis

Šiame Ateities studijinis savaitgalis Čikagoje įvyks lapkričio 13-15 dienomis. Penktadienį, lapkričio 13 dieną, Jaunimo centro kavinėje bus literatūros vakaras, kuriame dalyvaus Laimutė Tornau, Artūras Tereškinas, Audra Kubiliūtė ir Gytis Liulevičius. Šeštadienį, lapkričio 14 dieną, Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje paskaitas skaitys Birutė Ciplijauskaitė, Rasa Mažeikaitė ir Andrius Valevičius. Vakare — Ateitininkų namuose, Lemont'e, įvyks metinė Ateities žurnalo šventė. Sekmadienį, lapkričio 15 dieną, paskaitas Ateitininkų namuose, Lemont'e, skaitys Artūras Tereškinas ir Stasys Goštautas.

Giedrė Žumbakienė

Meninio atspindys I
Graviūra, 18" x 24"